

ОПІКУНСЬКО-ВИХОВНА ФУНКЦІЯ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ НАУКОВОГО ДОРОБКУ Б. СТУПАРИКА

Борис У.,
м.Івано-Франківськ

Трансформація суспільного устрою в Україні, прагнення інтегрування в європейський культурний та економічний простір вимагають кардинальних змін в суспільному житті, зокрема освіти та вихованні молоді. В нашій країні це забезпечується змінами у законодавстві та формуванням нового погляду суспільства на освітньо-виховний процес. У таких умовах зростає роль опіки над дітьми і молоддю, яка здійснюється державою та громадськими організаціями.

У Декларації прав дитини записано, що дитині повинні бути забезпечені соціальний захист і надані можливості та відповідні умови нормальним шляхом і в умовах свободи й достоїнств розвиватися фізично, розумово, морально та духовно. Саме тому одним із головних завдань при формуванні стратегії розвитку нашої держави є захист людини, особливо в її дитячі роки, коли відбувається становлення особистості, засвоєння національних та загальнолюдських цінностей і коли навіть тимчасові нестатки й помилки дорослих здатні заподіяти шкоду і деформувати її розвиток.

Опікунська діяльність за своєю суттю входить до складу соціальної педагогіки. Однак в останні роки опіка стає предметом окремої галузі педагогіки – опікунської педагогіки, яка у ряді країн уже виділилася у самостійний предмет, сферу науково-педагогічних досліджень та спеціальної діяльності.

У тлумачному словнику «опіка» трактується як «постійний нагляд за чийми-небудь діями, вчинками» [2]. У педагогічних джерелах «опіка», з одного боку, умови, а з другого – дії, спрямовані на дітей і молодь. Поєднуючи їх, «опіка – це сукупність умов, що сприяють розвиткові дітей і молоді, а також сукупність зусиль, обов'язків і дій, здійснюваних для того, щоб зробити ці умови оптимальними, використати їх доцільно для щонайповнішого розвитку дітей і молоді» [4].

Значний внесок у розробку даної проблеми здійснено зарубіжними (С.Бадора, Г.Гаєвська, К.Мажец, Я.Рачковська, Б.Чередицька та ін.) та вітчизняними науковцями (Є.Коваленко, Н.Лисенко, Т.Завгородня та ін.), які виходять із положення, що опікою повинні бути охоплені всі діти і молодь. Саме тому, Богдан Ступарик наполягав, що у сучасних умовах розвитку держави опікунсько-виховна функція має бути основною для навчальних закладів усіх рівнів акредитації.

Проблема опіки є показником суспільних, економічних явищ та ступеня розвитку даної історичної епохи. Історія виховання показала, що цей процес формувався разом із виховними й культурними моделями в різні періоди людського розвитку. У свою чергу держава, опираючись на силу своїх законів, повинна забезпечувати різноманітні форми догляду

за дитиною, які можуть включати: передачу на виховання, усиновлення або направлення (в крайньому випадку) дитини до відповідних установ для утримання.

У Законі України «Про охорону дитинства» (2001), у «Положенні про прийомну сім'ю», «Положенні про дитячий будинок сімейного типу» юридично закріплено інститут приймних сімей та дитячих будинків сімейного типу [Права дитини]. Розвиток мережі таких соціальних інститутів вимагає перш за все вирішення кадрових питань, зокрема вчителів. Адже діти, які виховуються в прийомних сім'ях та дитячих будинках сімейного типу, навчаються в загальноосвітніх навчальних закладах, і школа повинна тісно співпрацювати з відповідними сім'ями, враховувати особливості виховання та навчання цих учнів. Однак опіку не можна ототожнювати з вихованням.

Батьки, які здійснюють опіку над дитиною, мають турбуватися не тільки про забезпечення її матеріальними засобами, а й навчити раціонального й культурного їх використання. А *вихователь*, здійснюючи опіку, повинен не тільки забезпечувати окреслені умови (для гри, відпочинку тощо), а й привчати їх до безпечних, культурних, технічних та ощадливих засад користування ігровими засобами (інструментом, м'ячем та ін.). *Вчитель* повинен мати на увазі опіку над дитиною, тобто враховувати деякі індивідуальні та колективні потреби своїх вихованців (дбати про забезпечення безпеки, надлишкові нервові напруження та ін.).

Таким чином, школа повинна забезпечувати опіку всім учням, допомагати реалізовувати їхні потреби, створювати відповідні умови для навчання й відпочинку, піклуватися про безпеку й добре самопочуття. Тобто мова йде саме про опікунсько-виховну діяльність школи, до якої належать: 1) створення в школі і середовищі оптимальних умов для розвитку учнів; 2) забезпечення біологічних, психічних і суспільних потреб; 3) збагачення потреб шляхом розвитку інтересів і зацікавленість; 4) створення учням можливостей індивідуального розвитку відповідно до їх можливостей; 5) здійснення колекційної та вирівнювальної діяльності; 6) допомога учням у виборі певної системи цінностей та у формуванні себе і знаходження в реальних умовах життя власного шляху до ідеалу повноцінної людини; 7) підготовка до проведення вільного часу – організація різних форм раціонального використання [1, 102].

У цьому сенсі Богдан Михайлович Ступарик виділяє кілька аспектів удосконалення опікунсько-виховних завдань школи:

- стан шкільних приміщень (значна їх частина не відповідає

- санітарно-гігієнічним нормам, відсутні їдальні, бібліотеки, спортивні зали та майданчики, місця для відпочинку й позакласної роботи);
- формування в учнів здорового способу життя (піклування про фізичний розвиток дітей, систематичне провітрювання приміщень, перебування дітей на свіжому повітрі, проведення туристичних походів, екскурсій, боротьба з негативними явищами: паління, токсикоманія, наркоманія тощо);
  - реалізація психічних потреб учнів (безпека, доброзичливість, успіх, визнання, розуміння, увага, підтримка, можливості самореалізації та пізнавальних потреб);
  - система вивчення учнів (відомості про сімейне середовище дитини, стан її здоров'я, зацікавлення та інтереси, формальні й неформальні групи, в які вона входить) [1, с.104-105].

Виходячи з даних позицій, необхідно відійти від тієї позиції, яка утвердилася в освітянському середовищі, що головним показником успіху дитини є найвищі оцінки за навчання, адже навчальні можливості дітей різні. При цьому важливо, щоб були створені можливості для реалізації потреб особистості в інших сферах діяльності: в гуртках, клубах, спортивних секціях, громадській діяльності школи (класу), що веде до встановлення тісного співробітництва школи з громадськими та молодіжними організаціями, позашкільними установами, виховними осередками. А це, в свою чергу, вимагає ініціативи батьків, їх організації щодо поліпшення умов реалізації потреб своїх дітей.

Як засвідчують дослідження Богдана Ступарика, батьки у цій ділянці можуть зробити дуже багато:

- проведення систематичних конференцій для батьків, на яких обговорюються питання виховання молоді,

поведінки в школі і поза нею, взаємини між школою і сім'єю, співпраця між ними;

- організація «Батьківського Круга» – мета: позашкільна опіка над молоддю та допомога у її фізичному й моральному вихованні, зміцнення зв'язку школи з сім'єю тощо;
- започаткування класового патронату – завдання: підтримувати міцний, безпосередній зв'язок батьків і домашніх виховників з учнями класу, відтак співпраця з шкільними виховниками, повна «картина» навчальних і виховних досягнень [1, с.108].

Водночас велике значення в опікунсько-виховній діяльності належить активності самих учнів. Тому педагогам необхідно використовувати свою майстерність для включення дітей в життя школи і середовища, добиватися, щоб кожний вихованець став активним його учасником. Варто дбати й про формування в учнів опікунської позиції щодо однолітків, молодших дітей, хворих, людей похилого віку, інвалідів, учасників війни і визвольних змагань, які потребують допомоги. Така позиція учнів вплине на формування віри у власні сили і цінність, навчить вартісного стилю життя.

Крім того, у поліпшенні опікунсько-виховної діяльності загальноосвітніх закладів відіграють освітні або шкільні ради, які можна створити при громадських добродійних організаціях для координації діяльності всіх зацікавлених у цій справі інституцій. Вимагає кардинальних змін на сучасному етапі в контексті досліджуваної проблеми і діяльність засобів масової інформації, які спрямовують потік інформації про акти насилля, жорстокості, розпусти тощо, що негативно впливає на утвердження морально-етичних цінностей та формування особистості майбутніх громадян.

Таким чином, тільки комплексне вирішення проблеми опіки дітей і молоді зможе дати належний ефект у цій важливій ділянці суспільного життя.

Література та джерела

1. Завгородня Т.К., Лисенко Н.В., Мажец Д.-К., Ступарик Б.М. Опіка над дітьми в добу трансформації суспільного устрою: монографія / Заг. Редакція Б.М.Ступарика. – Івано-Франківськ-Ужгород: «Мистецька лінія», 2002. – 151с
2. Новий тлумачний словник української мови. – Т.4. – К.: Аконті, 2000. – С.707
3. Права дитини: Матеріали II Всеукраїнського з'їзду працівників освіти / Упорядники: В. Романенко, В. Туташинський, Д. Коник. – К., 2001. – С.24
4. Pedagogika opiekuńcza. – Warszawa, 1977. – S.21

В статье рассматривается вопрос опікунско-воспитательной функции Украины в контексте научных взглядов Б.М.Ступарика; направления, деятельность родителей, учителей, воспитателей, общественных и молодежных организаций по улучшению исследуемой проблемы.

The author of the article has considered the issues of care–educational function of Ukraine in the context of scientific points of view of B.Stuparyk. The directions, activities of parents, teachers, educators, public and youth organizations on the improvement of the problem researched have been disclosed.